

ביאור קטן על לוח השנים הרשום בנתיבי עם סימן תכ

הקדמה

כידוע בזמן חז"ל קדשו את החודש וקבעו את יום ראש החודש על פי הלבנה, כשבאו שני עדים לב"ד והעידו שראו את המולד קבעו ב"ד שיהיה אותו היום ראש חודש, ומכאן ואילך מונים לחודש הבא. כשראו חז"ל שיבואו זמנים שלא יהיה ב"ד שיוכלו לקדש על פי עדות תיקן הלל נשיאה (אמורא היה דור עשירי להלל הזקן) ובית דינו שמעתה יהיו כל ראשי החודשים מקודשים לפי הסדר שקבע ואין צריך לקדשם בב"ד, וגם ידעו כולם מתי יחול ר"ח וכל יו"ט. וכן תקנו חכמים שיום הכיפורים לא יחול בימי ראשון ושישי שהם שני ימים שאסורין בכל מלאכה מן התורה משני טעמים שנאמרו בגמ' ר"ה: א. משום ירקי-א-כדי של יכמושו ירקות הנאכלות חיינ בשבת שאחר יום הכיפורים. ב. משום מתיא - שלא יסריח מת שימות באחד מהן שיהא ראשון, ולא יקבר לא היום ולא למחר. גם תיקנו שהושענא רבא לא יחול בשבת כדי שלא תידחה נטילת הערבה - כיון שאינה מפורשת בתורה וחששו חכמים שיבואו לזלזל בה וישכחו ממנה, לכן תקנו שלא יחול הושענא רבה בשבת כדי שלא ידחה מנהג זה שום שנה. וכיון שכל החודשים יש להם מספר ימים קבוע (כ"ט או ל' למעט חשון וכסלו) ממילא נקבע לכל ר"ח באיזה ימים יחול. הלוח בנתיבי עם מתבסס על הלוח שהכין הטור (לפני 750 שנה) ויש בו מחזורים של 19 שנה כל אחד. מספר השנים במחזור נקבע לפי השנים המעוברות כדי להשלים את ההפרש שבין השמש ללבנה (שנת לבנה - בין 353 ל- 355 ימים. שנת חמה - 365 ימים) צריך לעבר 7 שנים בכל 19 שנים ובסוף המחזור ישתוו שנות השמש והלבנה וישאר הפרש של שעה ו- 27 דקות). וזה מה שמצוין בלוח מחזור קטן.

סדר החודשים הוא אחד מלא ואחד חסר, תשרי לעולם מלא וא"כ הסדר הוא חשון חסר כסלו מלא טבת חסר וכל חודשי השנה למעט חשון וכסלו הם לפי הסדר הזה, ולכן צריכים סימן לחודשים אלו דוקא. אם השנה כסדרה שכל חודשיה לפי הסדר אחד מלא ואחד חסר יהיו בה 354 ימים וכשחשון וכסלו מלאים יהיו בה 355 ימים, וכששניהם חסרים 353 ימים.

סימני השנים: לכל שנה האות הראשונה של הסימן מורה על היום בו יחול ראש השנה באותה השנה, והאות השניה לחודשי חשון וכסלו האם הם מלאים או חסרים, אם שניהם מלאים הרי הסימן 'ש' - שלמים, שניהם חסרים 'ח' - חסרים, וכשהם כסדרם (חשון חסר וכסלו מלא הסימן 'כ' - כסדרן. לדוגמא: סימן בש"ה - ב: ר"ה יחול ביום שני. ש: חודשי חשון וכסלו שלמים - מלאים. ה: פסח יחול ביום חמישי. (את שני הסימנים הראשונים כתב הטור הפר"ח הוסיף סימן שלישי והוא היום בשבוע שבו יחול יום א' דפסח). לפי זה יוכל לדעת בקלות מתי חל כל חג לפי סימן א"ת ב"ש ג"ר ד"ק ה"ץ ו"ף כמבואר בסעיף ג' בשו"ע. כלומר ביום ראשון שיחול בו פסח יחול באותו יום תשעה באב, ביום שני בפסח יחול שבועות, ביום שלישי שיחול בו פסח יחול בו ראש השנה, ביום רביעי קריאת התורה שהוא שמחת תורה, ביום חמישי צום כיפור, ביום שישי פורים שעבר, ובנתיבי עם מצא שיום שביעי של פסח יחול בו יום עצמאות (באורגניל כשהוא לא דחוי ושמעתי שהרב דוד שלוש זצ"ל נהג לחוג את יום העצמאות בו ביום) וסימנך: ז"ע.

כמה ביאורים בפירוט תאריכים בשנה (לפי חודשים)

1. מה שכתב שבחודש תשרי בחוה"מ סוכות ובא"י ביום ב' קורין פ' וביום השני חוזרים אותם 4 פעמים וכן בכל ימי חוה"מ ואינם חוששים לספיקא דיומא כוונתו למה שכתב מרן בסעיף תרסג ס"א שבא"י שנהגים שיו"ט סוכות (ופסח) הוא רק יום אחד ואין ספק מתי יחול החג לכן קוראים את הקריאה של היום השני שהוא היום הראשון לחול המועד 4 פעמים. בחו"ל שנהגים יו"ט שני של גלויות קוראים בחוה"מ גם בקורבן היום הקודם ו'ספיקא דיומא' נקרא משום שבחו"ל כל יום (של ימי חוה"מ סוכות הוא ספק שמא הוא היום הקודם היינו בזמן שהיו מקדשים על פי הראיה ובזמנינו שאנחנו בקיאים בקביעה דירחא - מתי יחול כל חודש קוראים בתורה בחו"ל בחוה"מ משום מנהג אבותינו בידנו (ביצה ד:) ובעצם ידועה לנו

הקריאה האמיתית של אותו יום).

2. מה שציינ בחודש אדר שבת הפסקה כוונתו למה שכתב מרן בסימן תרפה ס"ו: הימים שראוי לקבוע בהם ראש חודש אדר זבד"ו. וסימן לשבתות הפסקה, זט"ו ב"ו ד"ד ובי"ו, כלומר כשחל ראש חודש בשבת מפסיקין בט"ו בו וסימנו זט"ו. וכשחל ר"ח ביום ב' מפסיקין בו' בו וסימנו ב"ו. וכשחל ר"ח ביום ד' מפסיקין בד' בו וסימנו ד"ד וכשחל ר"ח ביום ו' מפסיקין בשתי שבתות ב' בו וי"ו בו וסימנו ובי"ו.

הסבר הסעיף: זבד"ו. היינו שלעולם יחול ר"ח אדר ביום שבת או ביום שני או ברביעי או בשישי וסימן לשבתות הפסקה - שאין קוראים בהם מ-4 פרשיות (שקלים, זכור, פרה החודש).

1. סימן זט"ו - כשחל ר"ח אדר בשבת מפסיקים בט"ו ולא קוראים שום אחת מ-4 פרשיות לפי שבשבת ר"ח קוראים פרשת שקלים, ובשבת שלאחריה פרשת זכור, שהיא השבת הקודמת לפורים ובה יש לקרות זכירת מעשה עמלק כדי להקדים זכירה לעשיה כמבואר במ"ב סק"א ובשבת כב' - פרשת פרה ובשבת כט' - החודש.

2. סימן ב"ו - כשחל ר"ח אדר ביום ב' מפסיקים בו' בו. ואז מקדימים לקרות פר' שקלים בשבת שקודם ר"ח שהוא כ"ט בשבט, ובשבת השניה שהיא ו' באדר מפסיקים, ובשבת שלישית שהיא י"ג בו קוראים פר' זכור, וברביעית שהיא בכ' בו קוראים פר' פרה, ובחמישית שהיא בכ"ה פר' החודש.

3. סימן ד"ד - כשחל ר"ח ביום ד' מקדימים לקרות שקלים בשבת כ"ז בשבט, ובשניה שהיא בד' אדר מפסיקין, בשלישית שהיא בי"ג בו פר' זכור, וברביעית שהיא בי"ח פר' פרה, ובחמישית שהיא בכ"ה פר' החודש.

4. סימן ובי"ו - באופן זה מקדימים עוד לקרות שקלים בשבת כ"ה בשבט, ושניה שהיא ב' באדר מפסיקין, שלישית שהיא ט' בו קוראים פר' זכור, ברביעית שהיא י"ו (ט"ז) מפסיקין שוב (כדי שיהו קוראים פר' החודש בשבת ר"ח ניסן ולא בשבת שלפניו), בחמישית שהיא כ"ג פר' פרה, ובשישית שהיא ר"ח ניסן קוראים פר' החודש.

3. מה שכתב בסוף פירוט חודש ניסן 'פרקים' שמעתי מבני ר' אברהם שהכוונה לפרקי אבות שנהגים לקרוא בתקופה זו.

4. מחזור גדול - כוונתו למה שכתב מרן בסימן רכט ס"ב הרואה חמה בתקופתה, והוא מ' 28ל 28 שנה וכו'. ההסבר (בקצרה) - בעת בריאת העולם תלה הקב"ה את השמש ברקיע ביום רביעי מימי בראשית ומבואר בגמ' (ר"ה יב.) שהעולם נברא בחודש ניסן. לפי זה אנו יודעים שתקופת ניסן של השמש התחילה בעת בריאת העולם ביום רביעי בשבוע, שבו הלילה והיום שוים. ובברכות נט: מובאים דברי אב"י שמהם אנחנו למדים שהשמש נתלתה ברקיע בשעה הראשונה שביום רביעי וכיון שתקופת ניסן הלילה והיום שוים 12 שעות כל אחד), אם כן מבואר שהשמש נתלתה בשעה השישית בערב שבין שלישי לרביעי.

כיון שמסלול של השמש החל בליל יום רביעי בשעה השישית אז התחילה תקופת ניסן ולפי חשבון יצא שתחילת תקופת ניסן תהיה בשעה השישית ביום רביעי רק כעבור 28 שנה. לפיכך, כל 28 שנה השמש נמצאת במקום בו היא נבראה באותו יום ובאותה שעה, ולכן יש לברך אז על ראייתה. אך מכיון שהשמש אינה נראית בלילה אין אפשרות לברך ברכה זו עד אור הבוקר.

לגבי הפסוקים שכתב בכותרת של כל שנה לא מצאתי הסבר מדוע יש פסוקים שונים לשנה שיש בה את אותו מספר ימים. לדוגמא שנה שיש בה 354 ימים ושבתותיה 50 (גכ"ה) ציין פסוק שונה משנה שיש בה את אותם הימים אך מספר שבתותיה שונה (הכ"ז) 51 שבתות. אולי לתפארת המליצה.

(מלוקט ממשנה ברורה עוז והדר)

דניאל אביבי

